

mišljanja za svaki dan u sedmici, a na koncu ove opet nas moli Terzanović, da na poštenje raznih djela i čudesa Krista molimo za nj (Radi milloschie Otče nasc i zdrauu Mariyu na postenye... za duscu neuognoga griscnika D. Ant. Terzanovichia koyi ouo isto-maci i pisca.) In margine nema nikakva tumača riječi, pa su ta razmišljanja valjda originalna.

Gradivo za život i rad o. Petra Filipovića.

Dr Božtković fra Juraj.

(Nastavak.)

U arhivu se sinjskog samostana sačuva još jedan kodeks tvrdo uvezan u koži, u komu se sadrže dva traktata, a glasi: »Fratris Petri Philippovich Ordinis Minorum de Obs(ervan)tia S. Patris N. Francisci, Provinciae Bosnae Argentinae, indigni filii, labor. MDCCXIII scriptus, sub disciplina R. Patris Hieronymi Philippovich, Sibenici, lectoris generalis, eiusdem Ordinis et Provinciae«.

Format 20 × 14 cm. 8°. 416 str.

Ovaj rukopis najprije ima traktat treći »De intellectu et scientia Dei atque eius ideis (str. 1—200).«

Nakon kratkog uvoda počimlje svoja raspravljanja. U prvom pitanju razlaže, da se »intellectivitas Dei« dokazuje ne iz njegove netvarnosti, nego iz beskonačne savršenosti (str. 1—16). Drugo pitanje napisa 3. studenoga 1724. (str. 17). U njemu obrazložuje iz Duns-Skota (1. Sent. d. 2. p. 2 i 7), da »intellectus Divinus habet rationem actus primi, seu potentiae respectu intellectionis essentialis, a qua etiam formaliter ex natura rei distinguitur (str. 18).« Treće istražuje, kako Bog poznaje one stvari ili stvorenja, koja su samo moguća (str. 25—51)? Zaključuje sa Duns-Skotom (1 Sent. d. 8. q. 4; d. 39. q. unica), da »Bog ne poznaje moguća stvorenja neposredno u njima istima m o t i v e, nego u svojoj biti, kao u prvotnom i motivnom predmetu (str. 37).« Ovo dokazuje u trećem i četvrtom pitanju. U slijedeća tri pitanja raspravlja, **kako i u čemu** Bog poznaje »futura contingentia absoluta libera (str. 51—156)?« Najprije tvrdi, da »Bog od uvijek poznaje futura contingentia absoluta libera stalno i nepogriješivo (str. 55).« Drugo, na pitanje: »In quo medio (str. 65)?« Rješava raspravljanje, koje započe 2. siječnja 1725. (str. 65) na slijedeći način: »Conclusio prima. Deus non cognoscit certo futura contingentia absoluta libera per hoc quod cognoscat illa esse

realiter et physice praesentia in Dei aeternitate. Est Doctoris in 1 (Sent.) d. 39. q. unica. § contra istud (str. 69).

Conclusio secunda. Deus non cognoscit futura certo et infallibiliter per hoc quod cognoscat causam secundam liberam esse in ultima dispositione agendi (str. 74).

Conclusio tertia. Deus non cognoscit certo et infallibiliter futura absoluta libera in suis ideis, sive idea ponatur consistere in conceptu formali, sive in obiectivo sive in essentia Divina quatenus immitabilis a creaturis. Ita Doctor Subtilis in 1 Sent. d. 39. q. unica. § contra istos (str. 79).

Conclusio quinta. Deus non cognoscit futura absoluta libera in efficacitate suae praescientiae quatenus haec praescientia est causa rerum. Est contra quosdam Thomistas (str. 83).

Conclusio quinta. Deus nequit cognoscere futura absoluta libera infallibiliter in se ipsis praeciso decreto Divinae voluntatis de illorum futuritione. Est contra Neutericos (str. 87).

Conclusio sexta. Scientia media non est ratio sufficiens cognoscendi futura contingentia absoluta libera; neque ad huiusmodi cognitionem est praesupponenda; neque decretum consequens admittendum. Est omnium Thomistarum, et Scotistarum, exceptis Canello, Fabro, et Pontio, contra Patres Societatis (Jesu). (str. 89).

Conclusio septima. Deus non cognoscit futura absoluta libera in decreto antecedenti extrinseco: neque in decreto praedeterminante intrinseco, cui in tempore correspondet physica praedeterminatio (str. 101).«

O. Filipović poslije nego je zabacio nauku tomista i molinista, kako Bog poznaje »futura contingentia absoluta libera,« prihvaća u zadnjem zaključku nauku Duns-Scota (1 Sent. d. 40. q. unica. §. ad secundum; d. 41. q. unica. §. sed contra istud; 4 Sent. d. 49. q. 6. § dico ergo.), kao jedinu, koja dobro rješava ovo preteško pitanje: »Deus certo et infallibiliter cognoscit futura libera in decreto Scotistarum concomitanti determinationem voluntatis creatae (str. 121).

Ovo znamenito pitanje piše, da je svršio »u Šibeniku, dne 20. ožujka 1725. (str. 144).«

Dalje pita, da li Bog »stalno i nepogrješivo poznaje futura conditionata contingentia libera (str. 145—156)?« To dokazuje i brani sa tomistima i skotistima protiv nekijih molinista (str. 146). Da li se traži za nepogrješivost takovog uvjetovanog, Božjeg poznavanja budućih čina, koji mogu biti ili ne biti tako zvana »scietnai media (str. 156—176)?«

Odgovara nipošto. I u tomu se slaže Duns-Skotova i sv. Tome škola protiv sljedbenika Moline i Suare-za (str. 158).

O. Petar Filipović poslije ovog najozbiljnijeg raspravljanja donosi jedan znameniti događaj, koga u povijesti školstva i prosvjete u Dalmaciji treba zlatnim slovima zabilježiti, t. j., ustanovu »Stu-

dium generale,¹⁶ filozofsko-bogoslovnog fakulteta u Šibeniku u samostanu sv. Loyre, 9. travnja 1725., gdje nakon nekoliko godina kasnije predavaše neumrli o. Andrija Kačić-Miošić, o Paskal Jukić, o. Josip Glunčević, o. Andrija Dorotić i t. d.

U zadnjim dvama pitanjima raspravlja o Božjim idejama (str. 177—200). Kaže, da je »božanska ideja isto prepoznano stvorenje od Boga ut factibile seu cognitum, ut obviium reale (str. 178).« U Bogu su ideje svih opstojecih i mogućih stvari: »non autem entium privativorum ut sunt peccata formalia inspecta prout dicunt carentiam rectitudinis debitae in(trinse)ce actui (str. 196).«

Na 26. travnja 1725. o. Petar Filipović započe pisati četvrti fraktat o volji Božjoj (str. 201—415). U njemu rješava dvanaest pitanja. U prvomu (str. 201—216) dokazuje, da Bog sam sebe nužno ljubi »tam ad specificationem, quam quoad exercitium; libere tamen libertate essentiali (str. 205).« U drugomu (str. 217—230), da Bog ljubi moguća stvorenja čustvom jednostavne ugodnosti nužno »quoad specificationem, quam quoad exercitium (str. 218).« U trećemu (str. 230—248) dokazuje, da je formalno slobodni čin Božji isto Božje, nužno i beskonačno hotinje, u koliko može težiti ili ne težiti na stvorene predmete (str. 233). Četvrto pita, kako se može spojiti sloboda Božja ad extra sa njegovom nepromjenjivošću (str. 249—264)? Odgovara, da »Bog nije moralno promjenjiv, t. j., on ne može nešto htjeti u vremenu, što nije htio od uvijek- niti ne htjeti u vremenu, što nije htio od uvijek. I ova se nepromjenjivost najbolje slaže sa njegovom slobodom ad extra zato što ona izražuje formalno nužni i beskonačni čin, po kome volja radi svoje neograničenosti teži na predmete, koji mogu biti ili ne biti (str. 230).« Peto istražuje, da li Bog hoće da spasi sve ljude također poslije pada Adamova (str. 265—286)? Dolazi do ovoga zaključka, da on to hoće prethodnom voljom (str. 270). A ta prethodna volja u njemu je prava i vlastita (str. 287—295). Po njoj on pripravlja svim ljudima u stanju pale prirode dovoljne pomoći za spas, i to ne samo djeci, nego također odraslima; ne samo vjernicima, nego također nevjernicima, jer se na sve uopće proteže dobro milosti. Ona ne isključuje nikoga (str. 298). Ob ovom raspravlja u šestoj (str. 287—295) i sedmoj točki (str. 296—315). U osmom (str. 316—337), devetom (str. 337—353) i desetom (str. 353—375) raspreda o svemogućstvu, Božjemu. Najprije dokazuje, da je Bog svemoguć. Božje svemogućstvo, ako li se strogo uzme, ona se ne proteže na sve moguće, u koliko se moguće suprostavlja nemogućemu (str. 330). Svemogućstvo Božje, ako li formalno promatra, ono je nužno spo-

¹ Naz. dj. str. 176: »Studium generale in conventu sancti Laurentii Sibenici, ubi prius erat provinciale, institutum fuit die 9. aprilis 1725. et sequentem quaestionem habu in prima lectione huius studii ego fr. Petrus Philippovich a R. P(at)re Hieronymo Philippovich ibidem Lector.«

jeno sa fizičnom ili objektivnom mogućnosti stvaravâ (str. 339). Sve-mogućstvo u Bogu nije treća moć, koja bi se razlikovala od razuma i volje. Ono je savršenost božanske volje. Ono je ista »uspješna, božanska volja (str. 361),« u koliko čin njezine djelatnosti i uspješnosti označuje (str. 371). Predzadnje pitanje radi o Božjoj pravednosti (str. 375—405). Nauka je vjere, da je Bog pravedan (str. 377). Odstranivši svaku sjenu nesavršenosti, o njemu se može ustvrditi: »iustitia distributiva et vindicativa, licet non in toto rigore (str. 385).« Naprotiv »iustitia legalis et comutativa secundum earum rationes formales non sunt vere in Deo. Est Scoti 4 Sent. d. q. 1. (str. 389).« A zadnje raspravlja o Božjemu milosrđu. Bog je neizmjereno milosrdan prema nama (str. 408). Njegovo milosrđe u sebi je jedno, obzirom prema nama mnogostručno (str. 411).

Ove bogoslovno-filozofske rasprave, i ako su strogo govoreći radnje o. Jeronima Filipovića, učitelja fr. Petra, jer ih izradio prema njegovom predavanju, one ipak otkrivaju nam oštromnost, sposobnost i snagu njegovoga duha. Da nije o. Petar Filipović ove radnje napisao i nama ostavio, one bi se možda bile izgubile, kao ostala filozofska i bogoslovna vrlo vrijedna i učena djela svoga učitelja, koja su se po svjedočanstvu istoga u šibenskom arhivu sv. Lovre nalazila.⁵⁷

Na svrhi ovoga istraživanja i proučavanja o životu i znanstvenom radu o. Petra Filipovića treba istaknuti, da je on bio čovjek skroman, čedan i narodan. Kao učitelj i odgojitelj vrlo bijaše radišan, pobožan i ozbiljan. U upravi redodržave i pojedinih samostana isticao se razboritim, pametnim, savjesnim i dobriim starješinom. Za svoga života pretežno proučavaše kršćanska, moralno-filozofska pitanja, u kojima je bio jako versiran. Svojim djelima i svojim radom u povijesti moralne filozofije i kršćanske pedagogije XVIII. stoljeća on odlično mjesto zastupa na polju naše književnosti. Zanimao se sa domaćom našom poviješću, jer je mnogo nastojao sa uređenjem i usavršivanjem osobito šibenskog makarskog i sinjskog, samostanskog arhiva.

⁵⁷ O. Petar Filipović to saopćuje u opisu života svog učitelja Fr. Jeronima: »Ovo podpuno svidoe gnegova scripta, illitti pisanja od filozofie, i od teologie, koja se vide i danas u studiu sibenickomu [Archivium conventus... Signii in Dalmatia MDCCLVI. f. 12]. Ovih praznika dva puta pomljivo pregledah sve rukopise u šibenskom arhivu sv. Lovre, ali na žalost spomenutih rukopisa ne nadoh.